



HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 10 Issue 3, p. 257-270, April 2018

DOI No: 10.9737/hist.2018.605

Melikü'l-Mansûr Ebî Bekr b. Muhammed Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (Elli Dokuz Günlük Saltanat)

The History of Mamluk Turkish State in the period of Malik al-Mansûr Abû Bakr b. Muhammad (Fifty-nine days of Reign)

Dr. Murat ZENGİN
(ORCID:0000.0002.8528.7308)
İnönü Üniversitesi- Malatya



Volume 10
Issue 3
April
2018

Öz: Memlûk Türk Devleti sultanı Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun'un ölümünden sonra oğulları Ebî Bekr, Küçük, Ahmed, İsmâil, Şâbân, Hacı, Hasan ve Sâlih sırayla saltanat icrâ etmişlerdir. 1341-1361 yılları arası süren bu dönem, Bahrî Memlûkleri'nin 1382'de yönetimi kaybetmeleriyle sonuçlanan sürecin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bahrî Memlûklerinin görece inkrâz süreci olarak da adlandırabileceğimiz bu dönemde Melikü'n-nâsır Muhammed'in tahta çıkan sekiz oğlundan İsmâil hariç diğerleri emirler tarafından öldürülmek suretiyle ortadan kaldırılmışlardır. Devlet-bürokrasi çatışmasının zirve yaptığı bu dönemde, sultanlar merkezî otoriteyi tesis etmeye çalışırken emirler devletin geleneksel yönetim anlayışı olan monarşik sistemde ısrar etmişlerdir. Melikü'n-nâsır Muhammed'in vasiyeti üzerine saltanat makamına geçen ilk oğlu olan Ebî Bekr, genel olarak babasının politikalarına bağlı kalmış ve bu uğurda önce tahtını ardında da hayatını kaybetmiştir. Makalemizde, Bahrî Memlûklerinin inkrâz sürecinin başlangıcı olarak gördüğümüz bu ilk dönemde tahta çıkan Ebî Bekr ve onun başta Emir Kavsûn olmak üzere diğer emirlerle olan mücadelesi dönemin kaynakları ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebî Bekr, Kavsûn, Melikü'n-nâsır Muhammed, Merkezi Otorite, Monarşi

Abstract: After the death of The Mamluk Turkish State Sultan Malik al-Nâsir Muhammad b. Qalâwûn, the his sons of Abû Bakr, Kujuk, Ahmad, Ismâ'il, Sha'bân, Hâjjî, Hasan and Sâlih had reign in turn. This period between the years 1341-1361 is regarded as the beginning of the process which resulted in the loss of rule of the Circassian Mamluks in 1382. In this period which we can also call the immovable process of the Circassian Mamluks, the eight sons of Malik al-Nâsir Muhammad were removed from the throne by being killed by amirs, except Ismâ'il. In this period when the clash of state-bureaucracy was at its peak, while the sultans tried to establish the central authority, the amirs insisted on the monarchical system, which is the traditional management mentality of the state. Abû Bakr, the first son of Malik al-Nâsir Muhammad, in general, adhered to his father's policies and lost his life and the throne for these policies. In our paper, Abû Bakr's struggle, who ascended the throne during this first period which we see as the beginning of the disintegration process of the Circassian Mamluks, firstly with Amir Qawsûn and oder amirs is evaluated, in the light of the resources that blongs to the period.

Keywords: Abû Bakr, Qawsûn, Malik al-Nâsir Muhammad, Central Authority, Monarchy

Giriş

Muiziddin Aybek et-Türkmânî tarafından 1250'de Mısır ve Suriye'de kurulan Memlûk Türk Devleti'nin resmî adı ed-Devleti't-Türkîyye'dir. 1250-1517 yılları arasında Mısır, Suriye ve Anadolu'nun bir kısmında hâkimiyet icrâ eden bu Türk devleti, yönetimde hâkim olan memlûkler yetiştirdiği ocağa göre Bahrî Memlûkları (Memâlik-i Bahrîyye)¹ ve Burcî/Çerkes Memlûkları (Memâlik-i Burcîyye/Memâlik-i Çerâkise)² şeklinde adlandırılmıştır. Devletin kurulduğu 1250 tarihinden yönetimin el değiştirdiği 1382 tarihine kadarki dönem Bahrî; 1382'den devletin yıkıldığı 1517'ye kadar olan dönem ise Burcî/Çerkes Memlûkları dönemi olarak bilinmektedir.

Memlûk sultanı Melikü'l-mansûr Seyfeddin Kalavun el-Elfi (1279-1290) ve soyundan gelenler Bahrî Memlûkları döneminde yaklaşık yüz yıl saltanat icrâ etmişlerdir. Kalavun'un Âlâeddin Ali, Eşref Halil ve Melik Nâsır Muhammed adında üç oğlu vardı. Bunlardan Âlâeddin Ali, babası tarafından vâliht ilan edilmişti. Ali'nin 1288'de vefatı üzerine büyük kardeş Eşref Halil (1290-1293) yeni vâliht oldu ve babasının ölümünden sonra tahta çıktı. Onun ölümünden sonra kardeşi Muhammed (ilk saltanatı 1293-1294, ikinci saltanatı 1299-1309, üçüncü saltanatı 1310-1341) tahta geçse de bu ilk saltanatı kısa sürdü. Zeyneddin Ketboğa (1294-1296) ve Hüsâmeddin Lâçin'in (1296-1299) saltanatlarının ardından yeniden tahta oturan Melikü'n-nâsır Muhammed, bu ikinci saltanatında on yıl tahtta kaldı. 1309'da ümerâ arasındaki çekişmeleri gerekçe göstererek tahttan feragat edip Kerek'e çekilince yerine Burcî Memlûklardan Baybars el-Çaşnigir geçti. Çaşnigir'in on bir ay süren saltanatının ardından Melikü'n-nâsır Muhammed, Bilâd-ı Şam ümerâsının destek ve ısrarı ile üçüncü ve son kez tahta çıktı.

Melikü'n-nâsır Muhammed, 1310'dan vefat ettiği 1341 senesine kadar kesintisiz olarak tahtta kaldı. Memlûk devlet anlayışında, güçlü ve nüfuz sahibi bir memlûk, şartlar lehine olduğu sürece saltanat makamını elde edebiliyordu. Bu anlayış, yönetime dinamizm katsa da tahtı elde etmek isteyen ümerâ arasında çoğu kez ciddi çatışmalara yol açıyordu.

Memlûk Türk Devleti, monarşik bir yapıya sahipti ve bu monarşi, memlûk sistemi içerisinde yetişen memlûklertarafından belirleniyordu. Efendisi veya üstazı tarafından satın alınan bir memlûk³, tibâk adı verilen askerî eğitim dairesinde bir eğitmen (ağa) nezâretinde nazarî ve amelî eğitimini ikmal ederdi.⁴ Aynı tibâk ve aynı hocadan eğitim alan memlûkler birbirlerinin hoşdaşı (hocadaş) olurlardı.⁵ Tibâktan mezun olan memlûkler sırasıyla Emir-i Hamse (beş başı), Emir-i Aşere (on başı), Emir-i İşrin (yirmi başı), Emir-i Tablhâne (kırk başı)

*Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, murat.zengin@inonu.edu.tr

¹ Eyyübî Devleti hükümdarı Melikü's-sâlih Necmeddin Eyyüb (1241-1249) tarafından Deşt-i Kıpçak coğrafyasından satın alınarak Nil Nehri (Bahru'n-Nil) üzerinde bulunan Ravda Adası'ndaki tibâkta yetişen ve Eyyübî Devleti'ne son vererek Memlûk Türk Devleti'ni kuran ilk memlûk grubuna yetiştikleri yere atfen Bahrî Memlûkları denilmektedir. Buradan yetişen memlûkler, birkaç istisna haricinde ve büyük bir kısmı Kalavun soyundan olmak üzere devletin kurulduğu 1250 tarihinden 1382 senesine kadar yönetimi elinde bulundurmışlardır. Bkz. Kazım Yaşar Koprman, "Bahriyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1991, 512.

² Memlûk Türk Devleti hükümdarı Melikü'l-mansûr Seyfeddin Kalavun el-Elfi tarafından Kafkasya bölgesinden getirilen ve aslen Çerkes olan bu memlûkler, 1281'de Memlûk Devleti'nin hükümet merkezi olan Kalatü'l-cebel'in burçlarında yetiştirildiler. Bu nedenle Burcî Memlûkları olarak adlandırılan bu gruptan ilk kez Baybars el-Çaşnigir tahta geçti. 1382'den devletin yıkıldığı 1517 senesine kadar yönetim Burcî Memlûklarında kaldı. Bkz. Kazım Yaşar Koprman, "Burciyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. VI, İstanbul 1992, 419-420.

³ Altan Çetin, *Memlûk Devleti'nde Askerî Teşkilât*, İstanbul 2007, s. 93.

⁴ A.g.e., s. 81, 83.

⁵ A.g.e., s. 83.

da seksen başı) ve Emir-i Mie (yüz başı) rütbesine yükseltildi. Emir-i Mie sınıfına yükselen memlûkler arasından Takdimetü'l-elfler veya Mukaddemü'l-elfler(bin başı) seçilirdi ve bir Takdimetü'l-elf, savaş zamanında 1000 askere komuta ederdi.⁶ Hiyerarşik olarak en üstte yer alan bu makama yükselen bir yüzler emiri, iktâ gelirleri bakımından üstte yer aldığı gibi Nâibi-i Saltana, Atabekü'l-Âsâkir, Tedbir-i Memleket, Hâcib, Emir-i Âhur, Emir-i Çaşnigir gibi önemli makamlara da atanabilirdi. Nâib-i Saltana, Atabekü'l-Âsâkir veya Tedbir-i Memleket olan emirler, sultandan sonra en yetkili kişiler olup gerektiğinde sultana vekâlet ederlerdi.

Bir memlûk, yetiştiği eğitim dairesine, kendisini satan tâcire, kendisini satın alan devlet adamına ve kendisini satın alan veya azat eden sultana göre nisbe (aidiyet) alırdı. Tibâktan yetişen, evlâd-ı nâs⁷ zümresinden olan, sistemden yetişmeyip dışarıdan gelen (haricî veya berrâniye-i kibar)⁸, bir sultandan diğerine intikal eden (karanis)⁹ ve hasekîye¹⁰ memlûkleri olmak üzere değişik memlûk sınıfları bulunmaktaydı.

Melikü'n-nâsır Muhammed, devleti nüfuzlu emirlerin tahakkümünden kurtarmak için birçoğu babası Melikü'l-mansûr Kalavun'a ait olan ve bu nedenle mansûrîye memlûkleri¹¹ olarak adlandırılan emirleri sistematik bir şekilde tasfiye etti.¹² Asıl amacı, emirlerin tahakkümüne dayalı monarşik yapıyı değiştirerek merkezî bir sistem kurmaktı. Sultan, tasfiye ettiği bu ümerâ grubu yerine çoğu kendi hoşdaşı veya memlûkundan oluşan yeni bir grup kurdu.¹³ Nâsırîye memlûkleri olarak adlandırılan ve yirmi beş Takdimetü'l-elf'den oluşan bu grup, babası Kalavun'un yetiştirdiği; fakat kendisine sâdik mansûrîye memlûklerinden, sistemden yetişmeyip dışarıdan rütbe verilen (haricî/berrâni) emirlerden ve hasekîye emirlerinden oluşuyordu. Ayrıca sultanın oğlu Ebî Bekr de bu Takdimetü'l-elfler arasında idi.

Bu emirlerden Bedreddin Cengeli b. el-Bâbâ, Emir el-Hac Almelik, Baybars el-Ahmedî ve Âlâmeddin Sancar el-Çavlı, Seyfeddin Kalavun'un memlûkleri olup Melikü'n-nâsır Muhammed'e intikal etmişlerdi. Seyfeddin Gökay ve Necmeddin Mahmûd, berrâni memlûkleri olup dışarıdan gelmişlerdi. Sultanın oğlu Ebî Bekr, Kavsûn, Beştâk, Dokuztimur, Akboğa Abdülvâhid, Emir-i Âhur Aydoğmuş, Kutluboğa el-Fahrî, Yelboğa el-Yahyâvî, Meliktumur el-Hicâzî, Altunboğa el-Maridanî/Mardanî, Bahadır en-Nâsırî el-Timurtaşî, Aksungur en-Nâsırî, Büyük Kumarî (Kumarî el-Kebir), Emir-i Şikâr Kumarî, Turgay en-Nâsırî, Emir-i Candar Urunboğa, Hâcib Barsboğa, Emir-i Silah Bulurga b. el-Âcûz ve Baykara ise Melikü'n-nâsır'ın yetiştirdiği emirlerdi.¹⁴

Melikü'n-nâsır Muhammed'in merkezî otoriteyi tesis etmek gayesiyle ihdas ettiği ve kendisine sıkı şekilde bağlı bulunan bu ümerâ grubu, onun ölümünden Bahrî Memlûkların yönetimi kaybettikleri 1382 senesine kadar Memlûk siyâsî, askerî ve sosyo-kültürel tarihinde

⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, TTK., Ankara 1988, s. 324 vd; David Ayalon, *Memlûk Ordusunun Yapısı Üzerine Araştırmalar*, Çev.: Abdullah Mesut Ağır, TTK., Ankara 2015, s. 74 vd; Jo Van Steenbergen, *Order Out of Chaos Patronage, Conflict and Mamluk Socio-Political Culture, 1341-1382*, Brill Leiden 2006, s. 34.

⁷ Evlâd-ı nâs hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ayalon, *a.g.e.*, s. 57 vd.

⁸ Jo Van Steenbergen, "Mamluk Elite on the Eve of Nâsir Muhammad's Death (1341): A Look behind the Scenes of Mamluk Politics", *Mamluk Studies Review*, C. IX, 2, 2005, s. 177, 10 nolu dipnot

⁹ Karanis hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ayalon, *a.g.e.*, s. 119 vd.

¹⁰ Hasekîye hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *A.g.e.*, s. 19 vd.

¹¹ Mansûrîye memlûkleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Amir Mazor, "The "Mansuriyah Legacy": The Mansuri Amirs, Their Mamluks, and Their Descendants during al-Nasir Muhammad's Third Reign and After", *Mamluk Studies Review*, C. XVIII, 2, 2014-2015, s. 1-56.

¹² *A.g.m.*, s. 3 vd.

¹³ Jo Van Steenbergen, "The Amir Qawsûn, Statesman and Courtier? (720-741 AH/1320-1341)", *Egypt and Syria in The Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras III*, Ed.: U. Vermeulen and J. Van Steenbergen, Leuven 2001, s. 464 vd.

¹⁴ Steenbergen, "Mamluk Elite", s. 174.

önemli roller oynamışlardır. Özellikle 1341-1361 yılları arasında, Melikü'n-nâsır Muhammed'in tahta çıkan sekiz oğlu döneminde, *babalarının hoşdaşı ve memlûkleri olmaları*; ayrıca *sultanların kayınpederi, damadı veya kayınbiraderleri olma vasfıyla* ve çoğu kez bu vasfî şahsî menfaatleri doğrultusunda kullanarak devleti yönetmişlerdir.¹⁵

A- Melikü'l-mansûr Ebî Bekr b. Muhammed Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi
1- Tahta Çıkışı (21 Zilhicce 741/7 Haziran 1341)

Memlûk Türk Devleti tarihinde en uzun süre saltanat icrâ eden Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun'un sayısını bilemediğimiz kız çocukları ve on beş oğlu vardı.¹⁶ Sultan, 21 Zilhicce 741/7 Haziran 1341'de vefat etti.¹⁷ Vefatının ardından vasiyeti üzerine¹⁸ oğlu Ebî

¹⁵ Memlûk sultanları ile emirler arasındaki akrabalık ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Jo Van Steenberg, *a.g.e.*, s. 82-85.

¹⁶ Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun'un Ânuak, Ebî Bekr, Muhammed, İbrahim, Ali, Ahmed, Küçük, Yûsuf, Şâbân, İsmail, Ramazan, Hacı, Hüseyin, Hasan ve Salih adlarında on beş oğlu vardı. Kaynaklardan tespit edilebildiği kadarıyla Sultan Melikü'n-nâsır'ın nikâh kıydığı altı eşi ve altı câriyesi bulunmaktaydı. Memlûklarda sultanın nikâh kıydığı hanımlar Honad/Hond veya Hatun olarak adlandırılmışlardır. Bunun dışındakilerin statüsü ise câriye hukukuna göre belirlenmiştir. Melikü'n-nâsır Muhammed'in ilk eşi olan Ordukin, İlhanlı emirlerinden Nogay'ın kızı idi. Bu evlilikten Ali adlı oğlu dünyaya gelmiştir. Ordukin, 23 Muharrem 724/21 Ocak 1324'te vefat etti. İkinci eşi Dolanbay, Altınordu hükümdarı Özbek Han'ın kızı veya yeğeni idi. Sultan'ın bu hatundan çocuğu olmadı. Dolanbay, 15 Rebiülevvel 741/8 Eylül 1340'de vefat etti. Üçüncü eşi olan Tugay Honad, aslen bir câriye olup Melikü'n-nâsır Muhammed tarafından azat edildikten sonra nikâhı altına alınmıştı. Bu evlilikten Ânuak dünyaya gelmiştir. Sultan Hasan'ı da yetiştiren Tugay Honad, 1349'daki büyük veba salgınında vefat etmiştir. Sultan Melikü'n-nâsır'ın dördüncü hanımı, Bilâd-ı Şam Nâibliği vazifesini yaklaşık yirmi sekiz yıl sürdüren ve Sultan tarafından İskenderiye Hapishânesi'nde öldürtülen Seyfeddin Tengiz el-Hüsâmî'nin (1312-1340) kızı Kutlumelek Hatun'dur. Bu evlilikten Sultan Sâlih dünyaya gelmiştir. Beşinci eşi Zadu, son eşi ise Emir Kavsûn'un kızkardeşi olup ismi bilinmemektedir. Melikü'n-nâsır Muhammed'in câriye statüsünde bulunan altı eşinden dördünün ismi kaynaklardan tespit edilebilmektedir: Nergis adlı câriye eşinden oğlu Sultan Ebî Bekr, Ramazan ve Yûsuf; Ümmü Veled lakabıyla meşhur Ordu Türkiye/Tatarıyye adlı câriyesinden oğlu Sultan Küçük; Beyaz adlı câriyesinden oğlu Sultan Ahmed ve Tudâ Kedâ adlı câriyesinden ise oğlu Sultan Hasan dünyaya gelmiştir. Diğer oğullarının annelerinin ismi şimdilik tespit edilememiştir. Oğullarından Ânuak, Ali ve İbrahim, babalarının sağlığında vefat etmişler; Ebî Bekr, Küçük, Ahmed, İsmail, Şâbân, Hacı, Hasan ve Salih 1341-1361 yılları arasında saltanat icrâ etmişlerdir. Bkz. Samira Kortantamer, *Agypten und Syrien zwischen 1317 und 1341 in der Chronik des Mufaddal b. Abi'l-Fada'il*, Freiburg 1973, s. 70, 71, 97; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, Tahkik: Adnan Derviş, C. 1, Dımaşk 1994, s. 144, 145, 155, 156, Makrizî, *es-Sülûk li-Marifet-i Düveli'l-mülûk*, Tahkik: Muhammed Abdülkadir Âta, C. 3, Beyrut 1418/1997, s. 338; a. mlf., *es-Sülûk*, C. 4, s. 59; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire fi Mülûk-ı Mısır ve'l-Kâhire*, Tahkik: Muhammed Hüseyin Şemseddin, C. 9, Beyrut 1413/1992, s. 148; a. mlf., *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 41; P. M. Holt, "An-Nâsir Muhammad b. Qalawun (684-741/1285-1341): his Ancestry, Kindred and Affinity", *Egypt and Syria in The Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras*, Ed. U. Vermeulen and D. De Smet, Leuven 1995, s. 315, 316, 317, 318, 319; Frederic Bauden, "The Sons of al-Nâsir Muhammad and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?", *Mamluk Studies Review*, C. XIII, 1, 2009, s. 62, 63; Murat Zengin, "Sultan Hasan Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi: Genel Bir Değerlendirme", *INIJOSS*, C. V, S. 1, 2016, s. 80.

¹⁷ Kortantamer, *a.g.e.*, s. 265; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Çev.: Mehmet Keskin, C. 14, İstanbul 1995, s. 303; Şâkir el-Kutubî, *Fevâtü'l-vefiyât*, Tahkik: Şeyh Ali Muhammed Muavvez-Şeyh Âdil Ahmed el-Mahmûd, C. 2, Beyrut 1421/2000, s. 433; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih fi Eyyâmü'l-mansûr ve'l-benih*, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, C. 2, Kahire 1982, s. 325; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 133; İbn Tağrıberdî, *a.g.e.*, C. 9, s. 126.

¹⁸ Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun, 23 Safer 732/25 Kasım 1331'de en büyük oğlu Âlâeddin Ânuak'u veliaht tayin etmişti (Bkz. İbn Tağrıberdî, *a.g.e.*, C. 9, s. 78). Ânuak, 20 Rebiülâhir 741/13 Ekim 1340'de öldü (Bkz. Samira Kortantamer, *a.g.e.*, s. 245; İbn Tağrıberdî, *a.g.e.*, C. 9, s. 123). Sultan, yeni veliahtın kim olacağı hususunda herhangi bir karar almamıştı. Ölüm döşeğinde iken Emir Kavsûn'un telkiniyle oğlu Ebî Bekr'i veliaht ilan etti. Bkz. Samira Kortantamer, *a.g.e.*, s. 264 vd; İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, Beyrut 1418/1996, s. 319; Safedî, *Âyânü'l-asr ve Âvânü'n-nasr*, Tahkik: Amr Muhammed Abdülhamid, C. 1, Lübnan 2009, s. 469; İbn Kesir, *a.g.e.*, C. 14, s. 303; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih fi Eyyâmü'l-mansûr ve'l-benih*, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, C. 3, Kahire 1986, s. 17; İbn Şihne, *Ravzü'l-menâzir fi İlmi'l-evâil*

Bekr, Kalatü'l-cebel'de yeni Memlûk sultanı olarak tahta çıktı. Ümerâ ve ekâbir tarafından kendisine dedesinin kullandığı "Melikü'l-mansûr" lakabı verildi. Mısır'da tahta çıkan on üçüncü Memlûk sultanı, el-Melikü'n-nâsır Muhammed'in tahta çıkan ilk oğludur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Sultan Ebî Bekr'in yirmi yaşında iken tahta çıktığı dikkate alındığında 721/1320 yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir.¹⁹ Annesi, Nergis'tir.²⁰ Kardeşi Ahmed ile birlikte 733/1332-1333'te Kerek'e yollanan Ebî Bekr,²¹ 739/1338-1339'da babası tarafından Kahire'ye çağrılmıştı.²² Kahire'de bir müddet kaldıktan sonra yeniden Kerek'e gönderilen Ebî Bekr, Recep 741/Ocak 1341'in sonlarında nihâi olarak Kahire'ye döndü.²³ Kahire'ye döndükten sonra Ramazan 741/Şubat-Mart 1341'de Emir Dokuztimur el-Hamevî'nin²⁴ kızı olup kardeşi Ânuk'un vefatıyla dul kalan hatun ile evlendi.²⁵ Tahta çıktıktan sonra Nâib-i Saltana makamına babasının vasiyeti ve devlet emirlerinin ittifakıyla hem kayın pederi hem de üvey babası²⁶ olan Emir Seyfeddin Dokuztimur el-Hamevî'yi atadı.²⁷ Müdebber-i Memleket vazifesine Emir Kavsûn en-Nâsır,²⁸ Reis-i Meşveret görevine Emir Beştâk en-Nâsır²⁹ getirildiler.³⁰ Vezirliğe ise Necmeddin

ve'l-evâhir, Tahkik: Seyyid Muhammed Muhennâ, Beyrut 1417/1997, s. 281; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 133;; İbn Tağrıberdî, *a.g.e.*, C. 9, s. 126; Steenberg, "The Amir Qawsun", s. 462; Steenberg, *a.g.e.*, s. 23-24, 147.

¹⁹Bauden, *a.g.m.*, s. 63, 74.

²⁰Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 206, 254; Bauden, *a.g.m.*, s. 74.

²¹Yûsufî, *Nüzhetü'n-nâzir fî Sîreti'l-Melikü'n-nâsır*, Tahkik: Dr. Ahmed Hutayt, Beyrût 1406/1986, s. 136.

²²Kortantamer, *a.g.e.*, s. 202; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'l-Vâfi*, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, C. 2, Kahire 1994, s. 158-159.

²³Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 125.

²⁴Emir Dokuztimur el-Hamevî es-Sâkî, Memlûk Türk Devleti dönemi önemli tarihçilerinden ve devlet adamlarından Melikü'l-müeyyed İsmail Ebû'l-fidâ'nın memlûku idi. Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed, Ebû'l-fidâ ile olan yakınlığından dolayı Dokuztimur'a ilgi göstermiştir. İmret-i Aşere (on başı) ve İmret-i Mie (yüz başı) rütbelerinin ardından yükselişine devam eden Dokuztimur, nihayet Mısır ülkesi Mukaddemü'l-elflerinden (bin başı) birisi oldu. Melikü'n-nâsır döneminde Nâib-i Saltana makamına yükselemeyen Dokuztimur, sultanın hasta döşğinde vasiyeti üzerine ölümünden sonra oğlu Ebî Bekr tarafından Nâib-i Saltana makamına atandı. Dokuztimur'un iki kızından biri, Sultan Ebû Bekr ile diğeri Sultan Melikü's-sâlih ile evliydi. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *a.g.e.*, C. 2, s. 411-413; Habib el-Halebî, *a.g.e.*, C. 3, s. 81; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 463-466; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine fî Âyâni'l mie es-Sâmine*, Nşr.: H. Nedevî, C. 2, Beyrut 1414/1993, s. 225; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C. 6, s. 420 vd.

²⁵Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 126, 465.

²⁶Makrizî, *a.g.e.*, C. 3, s. 322; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik Dr. Muhammed Muhammed Emin, C. 6, Kahire 1410/1990, s. 422; Bauden, *a.g.m.*, s. 63.

²⁷Habib el-Halebî, *a.g.e.*, C. 3, s. 19.

²⁸Emir Kavsûn, tahminen 1302 yılında Deşt-i Kıpçak'ta dünyaya gelmiştir. Aslen bir memlûk olmayıp Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalâvun'un Altınorda Devleti hükümdarı Özbek Han'ın kızı veya yeğeni Dolanbay ile düğünü münasebetiyle bu ülkeden 25 Rebiülevvel 720/5 Mayıs 1320'de gelen heyet içerisinde yer alan bir tüccar idi. Zamanla Sultan'ın beğenisini kazanan Kavsûn, Sultan tarafından 8.000 dirheme satın alınarak nâsırîye memlûkleri zümresine dâhil edildi. Kavsûn, 12 Recep 727/3 Haziran 1327'da Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'in kızı Sâniye ile evlenerek devlet içerisindeki nüfuzunu arttırdı. Bkz. Samira Kortantamer, *a.g.e.*, s. 125; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 88-90; a. mlf., *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, Tahkik: Ahmed el-Arnâvut-Türkî Mustafa, C. 24, Lübnan 1420/2000, s. 207-209; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 278-281; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 3, s. 257; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 38; Steenberg, *a.g.m.*, s. 450 vd.

²⁹Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun, İlhanlı askerlerinden müteşekkil yeni bir memlûk sınıfı oluşturmak istiyordu. Emir Beştâk, fizikî görünüşü bakımından Moğollara benzediğinden Melikü'n-nâsır'ın ilgisine mazhar oldu. Kısa sürede Sultan'ın gözde emirleri arasına girmeyi başaran Beştâk, iktâ gelirleri bakımından Emir Kavsûn'dan fazla bir gelire sahip idi. Sultan Melikü'n-nâsır, oğlu Ebî Bekr'i veliaht ilan etmişti. Emir Beştâk, Ebî Bekr'in veliahtlığına sıcak bakmadığı gibi Sultan'ın diğeri oğlu Ahmed'i destekliyordu. Emir Kavsûn, Sultan'ın ölümü üzerine konuyu Emir Beştâk ile müzakere ederek onu, Sultan'ın ahdine uygun olarak Ebî Bekr'in saltanatı konusunda iknâ etmeyi başardı. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 89; a. mlf., *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 448; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 208; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 89; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 133; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 478 vd; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik: Dr. Nebil Muhammed Abdülaziz, C.3, yy., 1985, s. 370.

³⁰Makrizî, *a.g.e.*, C.3, 322; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 3.

Mahmûd b. Şeref İbn Rebî atandı.³¹ Emir Barsboğa, hâciplik makamından alınarak yerine Emir Mesûd b. Hatir³² atandı. Mesûd, Safer 742/Ağustos 1341'de Dımaşk'tan gelerek görevine başladı.³³

Memlûk Türk Devleti idarî sisteminde, Kahire'den sonra ikinci merkez Dımaşk idi. Dımaşk, Bilâd-ı Şam'ın (Suriye) da başkenti idi. Bilâd-ı Şam, taşra teşkilatının en büyüğü olduğundan burada görev yapan nâipler statü bakımından diğer nâiplerin üzerinde yer alıyordu.³⁴ Melikü'n-nâsır Muhammed döneminde Emir Altunboğa es-Sâlihî, Dımaşk nâibi olarak görev yapıyordu.³⁵ Ebi Bekr'in tahta çıkışından sonra Altunboğa görevine devam etti.

Melikü'n-nâsır Muhammed'in ölümü piyasalarda kısa süreli bir tedirginlik yaratmış ve esnafın sadece altın para ile fiyat belirlediği yeni bir süreç yaşanmıştı. İdarî atamaların tamamlanmasının ardından esnaf uyarılmış ve altın para ile birlikte gümüş paranın da fiyat belirlenmesinde kullanılması zorunluluğu getirilmiştir. Eşrâf Vakfı (Birketü'l-kebş) üzerindeki tedbir kaldırılarak bu zümrenin Beytül-mâl'dan yeniden destek almaları sağlanmıştır. Bu tedbirlerin ardından taşra nâiplerine resmî yazılar gönderilerek emirlerin halka karşı iyi muamele etmeleri; aksi takdirde bu emirlerin kontrolü altında bulunan ecnâdın (rütbesiz askerler) arpa, saman gibi tayınlarının kesileceği bildirildi³⁶.

Sultan Ebî Bekr, üst kademedeki atamaları belirledikten sonra bazı emirleri terfî ettirdi. Tablhane ümerâsından olan on emire çeşitli gelirler bağladıktan sonra hilafet meselesini ele aldı. Melikü'n-nâsır Muhammed, üçüncü saltanatı döneminde Hilâfet makamında oturan el-Müstekfî billah Süleyman b. Ahmed b. el-Hasan ile ihtilafa düşmüş³⁷ ve bu ihtilâf sonucu 738/1337-1338'de Halife ve ailesini Kûs (Sâide)³⁸ bölgesine sürmüştü.³⁹ Sürgün halife 8 Zilkâde 740/6 Mayıs 1340'de burada vefat etti.⁴⁰ Sultan Ebî Bekr, tahta çıktıktan sonra bu halifenin oğlu el-Hâkim bi-Emrillah Ahmed b. Ebî Rebî Süleyman'ı gerek ümerâ ve gerekse

³¹ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 470; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 202; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 462.

³² Tam adı Mesûd b. Evhâd b. el-Hatir olan bu zat, 727/1326-1327'de İlhanlı devlet adamı Emir Çoban'ın Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'e gönderdiği elçilik heyeti ile birlikte Kahire'ye geldi. Zamanla sultanın beğenisini kazanan Mesûd b. Hatir, 734/1333-1334'te Emir Elmas yerine hâciplik makamına atandı ve Hâcîp Mesûd olarak ünlendi. 16 Muharrem 741/17 Temmuz 1340'de Emir Altunoğa es-Sâlihî yerine Gazze nâipliği görevine atandı (Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 119). Sultan Ebî Bekr tarafından Safer 742/Ağustos 1341'de Barsboğa yerine yeniden hâciplik makamına atanan Emir Mesûd (Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 203), daha sonra Trabulus nâibliği görevini de ifâ etti. Emir Mesûd, 7 Şevvâl 754/5 Kasım 1353'te vefat etti. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 260-265.

³³ Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 203, 204.

³⁴ Kalkaşandî, *Kitab-ı Subhü'l-âşâ*, C. 8, Kahire 1334/1915, s. 217

³⁵ Kortantamer, *a.g.e.*, s. 237 vd; İbn Şihne, *a.g.e.*, s. 280.

³⁶ Makrizî, *a.g.e.*, C. 3, s. 323; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 4.

³⁷ El-Melikü'n-nâsır Muhammed, 1309 senesinde Memlûk tahtından feragat edip Kerek Kalesi'ne çekilmişti. Bu gelişme üzerine ümerâ Burcî Memlûkleri'nden olan Baybars el-Çaşnigir'in saltanatında ittifak etmişler ve Halife Müstekfî billah Süleyman da Çaşnigir'in saltanatını onaylamıştı. Melikü'n-nâsır Muhammed, 1310'da üçüncü kez saltanata geçince bu meseleyi unutamamış ve halifeye karşı kinlenmişti. Halifenin giyim kuşam ve harcamalar bakımından bir sultan gibi hareket etmesi Melikü'n-nâsır'ın onu ve ailesini Kûs'a göndermesine sebep olmuştur. Bkz. İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.6, s. 18 vd.

³⁸ Kahire'nin güneyindeki Sâide bölgesine bağlı şehirlerden biri olan Kûs, merkez Kahire'ye yaklaşık on iki günlük mesafede idi. Nil Nehri üzerindeki ticaret limanlardan biri olan bölge, hac yolları üzerindeki önemli duraklardan da biri idi. Melikü'z-zâhir Baybars el-Bundukdârî (1260-1277), Ramazan 662/Haziran-Temmuz 1264'te bu bölgeden getirilen bakır madeni ile para bastırmıştı. Kûs, Tazî (Kelb-i Selûkîye) ve kurt köpeği (Kelb-i ehliye) yetiştiriciliğinde önemli bir merkez idi ve buradan sağlanan bu cins köpekler Memlûk sarayına gönderiliyordu. Kûs hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yâkût el-Hamevî, *Mücemü'l-büldân*, C. 4, Beyrut 1397/1997, s. 413; Makrizî, *el-Mevâiz ve'l-itibar bi Zikri'l-hutat ve'l-âsâr*, Tahkik: Dr. Muhammed Zeynuhum-Mediha eş-Şarkâvî, C. 1, Kahire 1998, s. 657-658.

³⁹ Yûsufî, *a.g.e.*, s. 362 vd.

⁴⁰ Kortantamer, *a.g.e.*, s. 231; İbn Kesir, *a.g.e.*, C. 14, s. 299; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.6, s. 21.

Kûs Kadısı'nın muvafakatı ile hilafet makamına atadı.⁴¹ Devadâr Emir Tacar'ın⁴² da hazır bulunduğu Kale Camii meydanında toplanan kadılar ve emirlerin huzurunda yeni halife, görevine atandı⁴³.

Safer 742/Ağustos 1341'te Halep nâibi Emir Seyfeddin Turgay en-Nasır⁴⁴ görevinden azledilerek yerine Emir Taştımur es-Sâkî en-Nâsır⁴⁵ atandı.

2- Emir Beştâk'ın Tasfiyesi

Sultan Ebî Bekr'in saltanatının başında her ikisi de Melikü'n-nâsır Muhammed'in memlûklerinden olan Emir Kavşûn, müdebbir-i memleket; Emir Beştâk ise Reis-i Meşveret vazifelerine tayin olunmuşlardı. Emir Beştâk, Melikü'n-nâsır Muhammed'den Bilâd-ı Şam nâipliğine atanacağına dair söz aldığı gerekçesiyle Emir Kavşûn'dan kendisinin Bilâd-ı Şam niyâbetine tayinini istedi.⁴⁶ Emir Kavşûn ise bu makam için Emir Kutluboğa el-Fahrî'yi⁴⁷ atamayı düşünüyordu. Dolayısıyla onun gibi güçlü bir emirin muhalefetini kazanmak istemediğini; en azından bu talebini hemen karşılayamayacağını belirterek Beştâk'a olumsuz cevap verdi. Beştâk, Kavşûn'dan çekiniyordu ve onun nefretini üzerine çekmemek için Kahire'den ayrılmak istiyordu.⁴⁸ Bu nedenle Hasekîye-i Sultan ile hareket edip onlara gizli bir çok hediye dağıttı. Onların ileri gelenlerine Kahire'den ayrılmak istediğini bildirip bu konuda kendisine izin vermelerini istedi. Sultan Ebî Bekr, Beştâk'ı Bilâd-ı Şam'a atamayı uygun görmüyordu. Bu konuyu Emir Kavşûn ile istişare etti. Kavşûn, Beştâk'ın talebinin uygun olmadığını Sultan'a arz etti. Beştâk, özellikle hasekîye emirleri üzerinde etkili bir isim olduğundan Sultan Ebî Bekr ve Kavşûn, ümerânın olası bir muhalefetini önlemek üzere

⁴¹ Halife el-Hâkim bi-emrillah Ahmed, babasının ölümünden 756/1355-1356 yılına kadar Hilâfet makamında kaldı. Bkz. İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdulfettâh Âşur, C.1, yy., 1984, s. 308-310.

⁴² Devadâr Tâcâr, Melikü'n-nâsır Muhammed'in memlûklerinden olup onun hasekîyesi arasında girmeyi başarmıştı. Emir Taştımur es-Sâkî'nin Devadârlık görevinden alınıp Safed Nâipliği'ne tayini üzerine bu emir yerine Devadâr olarak atanmıştı. Ayrıca esir edilen Dimaşk Nâibi Emir Seyfeddin Tengiz'in hazinesini Kahire'ye getirmek üzere Emir Beştâk'le birlikte görevlendirilmişti. Melikü'n-nâsır Muhammed vefat ettiğinde Devadârlık görevinde olan Tâcâr, yeni Sultan Ebî Bekr'in tahta çıkmasıyla bu görevine ek olarak Reis-i Meşveret vazifesine de atanmıştı. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 382-384; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 217-218; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 2, s. 213-214; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.6, s. 360 vd.

⁴³ İbn Kesir, *a.g.e.*, C. 14, s. 304; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 201; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 5.

⁴⁴ Turgay en-Nâsırî, aslen Emir Tabahî'nin memlûklerinden olup Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed tarafından satın alınmıştı. Azat edildikten sonra Çaşnigirlik vazifesine atanan Turgay, Emir Âlâeddin Altunboğa yerine Rebiülevvel 739/Eylül-Ekim 1338'de Halep niyâbetine atanmıştı (Yûsufî, *a.g.e.*, s. 449). Bilâd-ı Şam nâibi Emir Seyfeddin Tengiz'in öldürülmesinden sonra Halep niyâbetinden alınarak merkeze çekildi. Daha sonra Trabulus nâipliği vazifesine atanan Emir Turgay, 6 Ramazan 744/22 Ocak 1344'te Trabulus'ta vefat etti. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 391; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 244; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 2, s. 216; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C. 6, s. 379-380.

⁴⁵ Tam künyesi Taştımur b. Abdullah en-Nâsırî es-Sâkî olan bu emir, bir oturuşta çok yediği için Hummâs-ı Ahdar yani Yeşil Nohut lakabıyla meşhurdu. (Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 396; İbn Battûta, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, Çev.: A. Sait Aykut, C. 1, İstanbul 2004, s. 54) Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalâvun'un memlûkundan olan Taştımur, bu sultan döneminde Safed Nâipliği görevine atandı (Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 114). Daha sonra Turgay en-Nâsırî yerine (İbn Tağrıberdî'de Doğan en-Nâsırî şeklinde geçmektedir. Bkz. İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C. 6, s. 392) Halep Nâipliği görevine getirildi. Sultan Ebî Bekr, tahta çıktığında bu görevi yürütüyordu. Şihâbuddîn Ahmed'in saltanatı döneminde Niyâbet-i Saltanat makamına atansa da bu görevi sadece otuz beş gün sürdü. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 395-399; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 251-254; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 268-271; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 2, s. 219-220; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C. 6, s. 392-394.

⁴⁶ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 448; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 201.

⁴⁷ Emir Kutluboğa el-Fahrî, Melikü'n-nâsır Muhammed'in önde gelen emirlerinden olup 716/1316-1317 yılında Memlûk Devleti hizmetine girmişti. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 72-78; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 191-195; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 275-278; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 3, s. 250-252.

⁴⁸ Steenbergen, *a.g.e.*, s. 125; Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Sultanlarından Seyfeddin Ebûbekir ve Alaeddin Küçük Dönemlerinde (741-742/1341) Büyük Emirler Arasındaki Mücadeleler", *Dinî Araştırmalar*, IX, S. 27, s.252.

Beştâk'ı uygun bir zamanda derdest etmeyi kararlaştırdılar. Alınan karar uyarınca Beştâk'ın talebi kabul edilmiş gibi hareket edilecekti. Bu bağlamda Beştâk'a Şam'a atandığına dair resmî yazı gönderildi.⁴⁹ Atamanın gerçek olduğunu sanan emir, büyük bir heyecanla sefer hazırlıklarına başladı.⁵⁰ Hasekîye ümerâsının önde gelen emirlerinden Meliktimur el-Hicâzî⁵¹ ve Altunboğa el-Maridanî/Mardanî⁵² başta olmak üzere diğer emirlere çeşitli ihşanlarda bulunarak sefer hazırlığını tamamladı. Kutluboğa el-Fahrî o sırada Kerek'ten Kahire'ye gelmişti. Emir Kavsûn, Kutluboğa eliyle Beştâk'tan kurtulmak istiyordu ve bu amaçla Kutluboğa'nın emirlerine gizliden haber yollayarak onu Beştâk'ın hazırlıklarından haberdâr etti. Kutluboğa, Beştâk ile savaşmak yerine onunla anlaşma yoluna gitti. Bu gelişme üzerine Emir Kavsûn, Sultan ile istişare ederek Beştâk'ın derdest edilmezse sultanın iktidarı için bir tehdit olacağı uyarısında bulundu. Neticede Emir Beştâk'ın yakalanması emri verilerek bu iş için Emir Kutluboğa el-Fahrî ve Dokuztimur en-Nâsırî es-Sâkî görevlendirildiler. O sırada, kardeşi Eyvan, Emir Tulutimur ve nâsırîye ümerâsından iki memlûk ile birlikte konağında bulunan Beştâk, zorla gözaltına alındı⁵³ ve Emir Esendemir el-Ömerî nezâretinde beraberindekilerle birlikte 8 Muharrem 742/24 Haziran 1341'de İskenderîye Hapishanesi'ne sevk edildi.⁵⁴ Beştâk'ın tutuklanmasının ardından tüm varlığı⁵⁵ Emir Kavsûn'a geçti.⁵⁶ Emir Beştâk, Sultan Ebî Bekr'in hallinden sonra İskenderîye Hapishanesi'ne yollanan Sultan Ebî Bekr taraftarı Devadâr Tâcâr ile birlikte⁵⁷ Rebiülahir 742/ Eylül-Ekim 1341 yılında öldürüldü.⁵⁸

3- Devlet Kadrolarında Revizyon ve Diğer Siyâsî Hadiseler

Sultan Ebî Bekr, Emir Beştâk'ı hapsedikten sonra bürokratik kadrolarda bazı değişiklikler yaptı: Şaraphâne Âmiri (Şedd-i Şaraphâne) Emir Ahmed, Emir Beştâk'a temâyülünden dolayı görevinden alınarak Trabulus'a sürüldü. Emir Seyfeddin Dokuztimur el-Hamevî en-Nâsırî, Saltanat Nâipliği vazifesine yeniden atandı. Sultan, Dokuztimur'a hilât giydirerek onu

⁴⁹İbn Kesîr, *a.g.e.*, C. 14, s. 304.

⁵⁰Makrizî, *a.g.e.*, C. 3, s. 330; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 6.

⁵¹ Meliktimur el-Hicâzî, Bağdat şehri ileri gelenlerinden olup Sühreverdi-i Maktûl'un (ö. 1191) soyundandır. Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun, ilmîne hürmeten onu Kahire'ye davet etti ve Zâhiriye Medresesi iftâ makamına atadı. Sultan, ona Hicâzî lakabını vererek onu kızlarından biriyle evlendirdi. Hasekîye-i Sultan arasında yer alan Meliktimur, Emir Kavsûn tarafından bir ara İskenderîye Hapishanesi'nde tevkif edildiyse de Kavsûn'un derdest edilmesinden sonra serbest kaldı. Meliktimur, Sultan Melikü'l-muzaffer Hacı'nın emriyle 21 Rebiülahir 748/31 Temmuz 1347'de öldürüldü. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 276-278; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 26, s. 33-36; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 4, s. 358-359.

⁵² Altunboğa el-Maridanî/Mardanî, küçük yaşta Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed tarafından satın alınarak nâsırîye ümerâsı arasında dâhil edildi. Takdimetü'l-elf rütbesine yükselen Mardanî, sultanın kızlarından biriyle evlendi. Emir Kavsûn'u azletmeye yönelik yapılan saldırı sırasında Emir Kavsûn destekçisi zannedilip bir ara tutuklandıysa da aynı gün serbest bırakıldı. Hama ve Halep nâipliği görevlerini de ifâ eden Mardanî, 1 Safer 744/25 Haziran 1343'te vefat etti. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 391-392; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 209-210; Kadî Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 379; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 409; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.3, s. 67-70.

⁵³Fatih Yahya Ayaz, *a.g.m.*, s.253-254.

⁵⁴Kadî Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 202.

⁵⁵ Emir Beştâk, 200.000 Mısır Dinarı değerinde altın, inci, mücevher; çok sayıda işlenmiş özel kıyafetler ve saireden oluşan bir hazineye sahip idi. Bkz. İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 8.

⁵⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 332-333; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 7-8.

⁵⁷ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 383; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 218; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.6, s. 361; a. mlf., *el-Menhel*, C.3, s. 371.

⁵⁸ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 449; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 89; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 371; Kadî Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 265, 267; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 479.

vekilliğine getirdi⁵⁹. Akboğa Abdüllatif el-Vahidî,⁶⁰ Üstadârlık görevinden alınarak yerine Toktimur el-Ahmedî atandı.⁶¹

Sultan Ebî Bekr, ümerânın önde gelen emirlerinden birisi olan İbrahim b. Sâbir ve onun yakın arkadaşı Muhammed b. Şemseddin'in 120 sığır, 200 koç, iki takım Selûkiye köpeği, sayısız kuş ve mallardan oluşan mal varlığına el koydu.⁶²

Memlûk Türk Devleti himâyesinde Elbistan merkez olmak üzere 1337'de beyliğini kurmayı başaran Dulkadirli Karaca Bey ile İlhanlıların Anadolu Umûmî Valiliği görevini vekâlet yürüten Emir Eretna ittifak ederek Halep'e saldırmak üzere Elbistan'da toplandılar. Memlûk Devleti'nin Halep nâibi Emir Taştımur es-Sâkî el-Hummas-ı Ahdar durumu Sultan Ebî Bekr'e arz ederek merkezden destek kuvvet talebinde bulundu⁶³. Sultan, Hummas'a olumsuz cevap verdi.⁶⁴

A- El- Melikü'l-mansûr Ebî Bekr b. Muhammed'in Saltanatının Sonu

Sultan Ebî Bekr, Emir Kavsûn başta olmak üzere babası Muhammed'in ümerâsı arasında yer alan emirlerin devlet içindeki nüfuzunu kırmak amacıyla, kendisine bağlı yeni bir memlûk gurubu oluşturmak istiyordu. Bu amaçla Yelboğa el-Yahyâvî'ye⁶⁵ yakın ilgi gösterip babasının hasekiye memlûkundan olan Emir Meliktımur el-Hicâzî'ye ve Emir Tâcâr ed-Devadâr'a teveccüh etti.⁶⁶ Nihâî hedefi vefat eden İlhanlı hükümdarı Ebû Sâid Bahadır Han'ın emirlerinden müteşekkil yeni bir memlûk birliği oluşturmak idi.⁶⁷

Emir Kavsûn, Sultan Ebî Bekr tarafından tasfiye edileceğini anladığından vakit kaybetmeden harekete geçip Emir Tâcâr ed-Devadâr'ı huzuruna çağırdı ve ondan Sultan'ı uyarmasını istedi. Sultan, Emir Kavsûn'un uyarılarını dikkate almayarak Yelboğa el-Yahyâvî'yi desteklemeye devam etti. Kavsûn, yeni bir taktik belirleyerek Sultan'ın kötü huyları olduğu yönünde haberler yayıp onu nâsırîye ümerâsı gözünde küçültmeye çalışıyordu. Bu bağlamda Sultan'ın aşırı içki içtiği, zevk ve eğlenceye düşkün olduğu ve Memlûk sultanlarından hiçbirinin onun gibi alenen içki içmediği şâiyasını yayıp Sultan'ın devlet adamlarına karşı nezaketsiz davrandığını iddia ediyordu. Ayrıca Sultan Ebî Bekr'in kendi tavassutuyla tahta çıktığını ima ederek onun vefasızlığından şikâyet ediyordu.⁶⁸ Sultan, Emir Kavsûn'un kendisi aleyhine yürüttüğü bu propaganda karşısında saltanat meclisini toplayarak durumu müzakere etti. Müzakerelerde Emir Kavsûn, Emir Kutluboğa el-Fahrî, Emir Baybars

⁵⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 332; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 2, s. 225; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C. 6, s. 421; a. mlf., *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 8.

⁶⁰ Akboğa Abdüllatif el-Vahidî, Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'in eşi ve Âlâeddin Ânuk'un annesi Tugay Hatun'un kardeşi idi. Sultanın akrabası olması nedeniyle Câmédârlık, Devadârlık ve Şedd-i Emâir gibi önemli makamlara atanmıştı. Sultan Melikü's-sâlih İsmail tarafından kardeşi Şihâbuddin Ahmed taraftarı olduğu gerekçesiyle Şevvâl 744/Şubat-Mart 1344'te İskenderiye'de hapsedildikten bir süre sonra öldürüldü. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 355-356; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 179; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 406; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 377; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 391; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.2, s. 480-482.

⁶¹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 333; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 9.

⁶² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 334; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 9.

⁶³ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 335; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 10; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, TTK., Ankara 1989, s. 12.

⁶⁴ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 10.

⁶⁵ Yelboğa el-Yahyâvî, Hitay ülkesinden gelip Memlûk Türk Devleti hizmetine giren Emir Tâbatâ'nın oğludur. 720/1320-1321'de Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'in memlûku arasına girdiği sanılan Yelboğa, sultanın hasekilerinden biri idi. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 366-371; a. mlf., *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 382; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 29, s. 22-25; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 4, s. 436-437.

⁶⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 335; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 11.

⁶⁷ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 17.

⁶⁸ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 335-336; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 11.

el-Ahmedî⁶⁹ ve Nâib Dokuztimur'un derdest edilmeleri konusu görüşüldü. Yelboğa Yahyavî, Emir Kavsûn'un devlet işleri üzerindeki geniş yetkilerinden dolayı tevkif edilmesinin zor olduğunu, dolayısıyla Kavsûn hariç diğer emirlerin tevkif edilmelerini önerse de Kavsûn için de tevkif kararı çıktı. Yapılan plana göre Emir Kavsûn, Cuma Namazı saatinde tevkif edilecekti.

Kavsûn, adamları vasıtasıyla olaydan haberdâr olunca Cuma Namazı'nı kısa keserek karşı tedbir almak için harekete geçti.⁷⁰ Emir Baybars el-Ahmedî'ye haber göndererek onu bilgilendirdi. Sultanın memlûklerine ve onların ileri gelenlerine çeşitli vaatlerde bulunarak onları safına çekmeyi başardı. Daha sonra ümerânın önde gelen emirlerinden olan Emir el-Hac Almelik⁷¹ ve Emir Cengeli b. el-Bâbâ⁷² ile temas kurarak kendisi memlûkleriyle Sır Kapısı'ndan (Bâbü's-sır) harekete geçene kadar yerlerinde beklemelerini istedi. Ayrıca Emir Ceriktimur, Emir Bahadır el-Timurtaşî,⁷³ Emir Barsboğa,⁷⁴ Emir Kutluboğa el-Fahrî ve Emir Baybars el-Ahmedî'yi Tayboğa el-Mecidî ve Akboğa el-Vahidî'yi yakalamakla görevlendirdi. Bu tedbirlerin ardından Kavsûn önderliğindeki grup Kubbetü'n-nasr önünde toplandılar.⁷⁵

Sultan Ebî Bekr ve hasekîyesi tüm bu gelişmelerden habersizdi. Sultan, içkinin tesiriyle kendinden geçmişti.⁷⁶ Tam bu sırada görevliler odasına girerek onu olaydan haberdar ettiler.

⁶⁹ Baybars el-Ahmedî, ileri gelen devlet adamlarından birisi olup Emir Kavsûn taraftarıydı. Sultanın özel hayatına karıştığı için gözden düşse de bir şekilde nüfuzunu korumayı başarmıştı. 746/1345-1346'de yaklaşık seksen yaşında iken vefat etmişti. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 57-58; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 220-221; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 459-460; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 502; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.3, s. 479-481.

⁷⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 336; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 11 vd.

⁷¹ Elbistan Türklerinden olan Almelik'in tam künyesi Almelik Cevkendâr Emir el-Hac Seyfeddin'dir. Melikü'z-zahir Baybars'ın 1277 Anadolu Seferi sırasında henüz çocukken alınmış ve Seyfeddin Kalavun el-elfî tarafından yetiştirilmiştir. Devlet ileri gelenlerinden olup Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'in istişâre heyeti içerisinde yer alıyordu. Sultan Ebî Bekr döneminde Emir Kavsûn'un gölgesinde kalsa da zamanla Nâib-i Saltanat makamına kadar yükselmiştir. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 399-401; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 214; Habib el-Halebî, *a.g.e.*, C. 3, s. 82 vd; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 4, s. 42; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 487-489; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 411; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.3, s. 85-88.

⁷² Aslen Amid'e bağlı Re'sü'l-ayn bölgesi Türklerinden olan Cengeli b. el-Bâbâ, Emir Bedreddin olarak maruftur. Saygın bir din ve devlet adamı olan Cengeli, Melikü'n-nâsır Muhammed'in ikinci saltanatı döneminde 703/1303-1304'te Memlûk Türk Devleti hizmetine girdi. Emir Cemâleddin Akkuş yerine Kerek Nâipliği'ne atandı. Melikü'n-nâsır Muhammed, oğlu İbrahim'i bu emirin kızıyla evlendirmişti. 17 Zilhicce 746/10 Nisan 1346'da vefat etti. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 108-111; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 11, s. 154-155; Habib el-Halebî, *a.g.e.*, C. 3, s. 81 vd; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 4, s. 22; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 460-461; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 539-540; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-Sâfi ve'l-Müstevfi bâde'l-vâfi*, Tahkik: Dr. Nebil Muhammed Abdülâziz, C.5, yy., 1988, s. 22-24.

⁷³ Asıl adı Bahadır b. Abdullah el-Timurtaşî olan bu emir, İlhanlıların Anadolu Umumî Valisi olan Timurtaş b. Emir Çoban'ın 1327'de Kahire'ye ilticâ ederken beraberinde getirdiği askerlerden biriydi. Timurtaş, Melikü'n-nâsır Muhammed tarafından öldürüldükten sonra Emir Bahadır Kahire'den ayrılmadı ve kısa sürede Sultan'ın dostluğunu kazandı. Zamanla Takdimetü'l-elf rütbesine yükselen Emir Bahadır, Sultan'ın kızlarından biriyle evlendi. Emir Bahadır; Emir Kavsûn, Emir Bestâk ve Emir Tugaytimur ile birlikte Sultan'ın yakın sohbet arkadaşlarından biriydi. Şevvâl 743/Şubat-Mart 1343'te vefat etti. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 44; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 188; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 498; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.3, s. 431-432.

⁷⁴ Barsboğa, Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed tarafından 16 Muharrem 741/12 Temmuz 1340'de Gazze niyabetine atanan hâcib Mesûd b. Hatir yerine yeni hâcib olarak atandı (Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 122). Melikü'n-nâsır Muhammed'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Sultan Ebî Bekr tarafından Safer 742/Ağustos 1342'de görevinden alındı (Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 203). Emir Kavsûn taraftarı ümera arasında yer aldığından Şihâbeddin Ahmed b. Melikü'n-nâsır Muhammed'in emriyle Şevval 742/Mart-Nisan 1342'de Dimaşk nâibi Emir Altunboğa es-Sâlihî ve Kavsûn ile birlikte o sırada hapis bulunduğu İskenderiye'de boğdurularak öldürüldü. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 445-446; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 71-72; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 262; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 1, s. 474; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.3, s. 282-283.

⁷⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 336; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 12.

⁷⁶ Fatih Yahya Ayaz, "Büyük Emirler Arasındaki Mücadeleler", s.256.

Sultan, hadiseyi araştırmak üzere Devadâr Emir Tâcâr'ı Saltanat Nâibi Dokuztimur'a yolladı. Tâcâr, Dokuztimur'un makamına girdiğinde onu Cengeli el-Bâbâ ve diğer emirlerle birlikte buldu. Ona durumun ne olduğunu sorduğunda ise şu cevabı aldı: "Ben, emirlerle birlikteyim, bu işin nereye varacağını bekle de gör. Sen ve diğerleri bu olanlardan sorumlusunuz. Sultan, sizden dolayı gaflet ve eğlenceye müptela oldu. Git Sultana, memlûkleriyle babasının memlûklerinin ona karşı birleştiklerini söyle."⁷⁷ Tâcâr, bunun üzerine Sultanın odasına giderek durumun vehâmetini anlattı. Sultan, derhal harekete geçerek 400'ye yakın memlûk topladı. Daha sonra Dokuztimur'a haber göndererek muhalefet eden emirlerle görüşmesini istedi. Dokuztimur muhaliflere, Sultanın üstazları Melikü'l-nâsır Muhammed b. Kalavun'un oğlu olduğunu ve isyandan vazgeçmelerini salık verse de herhangi bir netice elde edemedi. Emir Kavsûn, Emir Mesûd b. Hatir'i Sultan'a yollayarak ondan sorunların kaynağı olarak düşündüğü Emir Meliktimur el-Hicâzî, Emir Yelboğa el-Yahyavî, Emir Tâcâr ed-Devadâr ve diğer emirlerin kendisine teslim edilmesini istedi. Sultan, babasının memlûkleri olduklarından bu emirleri teslim etmeyeceğini bildirince Kavsûn önderliğindeki muhalif emirler harekete geçtiler. Emir Dokuztimur ve Mesûd b. Hatir; Emir Meliktimur el-Hicâzî, Emir Altunboğa el-Mardanî, Emir Yelboğa el-Yahyavî, Devadâr Tâcâr, Şeddü'l-emâir eş-Şihâbî, Emir Beklemiş el-Mardinî ve Kutluca el-Hamevî'yi⁷⁸ yakalayarak Câmedâr Bulak ve Barsboğa nezaretinde Emir Kavsûn'a yolladılar.⁷⁹ Emir Kavsûn, o ana kadar Saltanat Nâibi Dokuztimur'a güvenmiyordu; fakat adı geçen emirleri derdest edip yollaması üzerine ona güvenmeye başladı. Tevkif edilen bu emirler, el ve ayakları zincirlenerek dövüldüler. Daha sonra Nâib Dokuztimur, Vezir Cengeli b. el-Bâbâ, Emir-i Âhur Aydoğmuş et-Tabahî⁸⁰ ve diğer emirler Sultan Ebî Bekr'i tahttan indirmek üzere harekete geçtiler. Emir Barsboğa, Sultanın haremine girerek Sultanı, annesini ve Âlâeddin Küçük hariç olmak üzere sultanın henüz çok küçük yaşta olan tüm kardeşlerini süratle saraydan çıkararak Nil kıyısındaki limana götürdü. Ceriktimur b. Bahadır nezaretinde burada bekleyen küçük bir gemiye (haraka) bindirilen Sultan ve ailesi Kûs'a gönderildiler.⁸¹ Melikü'l-nâsır Muhammed b. Kalavun'un ailesinin bu şekilde Kahire'den kovulması Kahire halkını hüzne boğdu.⁸²

Sultan Ebî Bekr'in 19 Safer 742/4 Ağustos 1341'de halli üzerine⁸³ daha önce derdest edilen Ebî Bekr taraftarı ümeradan Altunboğa el-Mardanî ve Yelboğa el-Yahyavî hariç diğerleri Kahire'deki Hızanet-i Şemâil Hapishânesi'ne konuldular. Daha sonra buradan alınarak İskenderiye Hapishânesi'ne sevk edildiler.⁸⁴

Sultan Ebî Bekr, iktidarda elli dokuz gün kalabildi. Hallinden sonra yerine kardeşi Âlâeddin Küçük geçti. Sultan Ebî Bekr, sürgünde bulunduğu Kûs'ta 29 Rebiülahir 742/12

⁷⁷ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 12.

⁷⁸ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 82; ; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 196-197; İbn Hacer, *a.g.e.*, C. 3, s. 255.

⁷⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 337; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 13.

⁸⁰ Emir-i Âhur Aydoğmuş, Balaban et-Tabahî'nin memlûku idi. Daha sonra Melikü'n-nâsır Muhammed'e intikal etti. Onun önemli emirlerinden birisi olmayı başararak Hasekiye zümresine yükseldi. Melikü'n-nâsır, üçüncü saltanatının başında onu Emir-i Âhur olarak atadı. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 422-423; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 273-274; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 320-322; İbn Hacer, *a.g.e.*, C.1, s. 426-428; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.3, s. 165-169.

⁸¹ İbnü'l-Verdî, *a.g.e.*, C. 2, s. 321; İbn Kesîr, *a.g.e.*, C. 14, s. 306; Habib el-Halebî, *a.g.e.*, C. 3, s. 24; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn fi Seyrû'l-hulefâ ve'l-Mülûk ve's-Selâtin*, Tahkik: Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, yy., 1403/1982, s. 368; Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 206; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 338; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 462; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 14.

⁸² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 338; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 14.

⁸³ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 14.

⁸⁴ Sevk edilen bu emirlerden Devadâr Tâcâr, hapiste iken Emir Kavsûn'un talimatıyla öldürüldü. Bkz. Kadı Şuhbe, *a.g.e.*, C. 1, s. 267; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, C.6, s. 361; a. mlf., *el-Menhel*, C. 3, s. 371.

Ekim 1341'de Emir Kavsûn ve Emir Ceriktemir b. Bahadır'ın teşvikiyle Kûs yöneticisi Abdülmümin tarafından öldürülerek kesik başı Kahire'ye gönderildi.⁸⁵

Sonuç

Memlûk Türk Devleti tarihinde yaklaşık kırk yıl hâkimiyet icrâ eden Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun'un ölümünden sonra tahta çıkan sekiz oğlundan ilki olan Sultan Ebî Bekr, güzel yüzlü, esmer tenlive fizikî görünüşü bakımından dedesi Kalavun'a benziyordu. Kaynakların ittifakla bildirdikleri üzere cömert; ama tedbirsiz biriydi. Tahta çıktığında yirmi yaşında olan Sultan, babası Melikü'n-nâsır Muhammed tarafından veliaht ilan edilmişti. Onun veliaht ilan edilmesinde Emir Kavsûn etkili olduğundan tahta çıktığında bu emirin tesirinde kalmıştır. Emir Kavsûn, kendisine rakip gördüğü başta Emir Beştâk olmak üzere birçok emiri ortadan kaldırmıştır. Sultan Ebî Bekr, Kavsûn'un nüfuzunu kırmak için Yelboğa el-Yahyavî gibi babasının önde gelen diğer emirlerini desteklemeye çalışmıştır. Babası Muhammed'in İlhanlı hükümdarı Ebû Sâid Bahadır Han ile olan dostane ilişkisinden dolayı İlhanlılara sempati duyan Sultan Ebî Bekr, otoritesini hâkim kılmak gayesiyle Ebû Sâid'in askerlerinden mürekkep yeni bir memlûk gurubu kurmayı tasarlamış, bu nedenle önce tahtını ardından da hayatını kaybetmiştir. Dönemin kaynakları tarafından her ne kadar içkiye ve eğlenceye düşkün biri olarak tarif edilse de Mısır halkı tarafından sevilen bir Sultan idi ve halk tarafından kendisine Seydî Ebî Bekr lakabını verilmişti.

Kaynakça

- AYALON, David, *Memlûk Ordusunun Yapısı Üzerine Araştırmalar*, Çev.: Abdullah Mesut Ağır, TTK., Ankara 2015.
- AYAZ, Fatih Yahya, "Memlûk Sultanlarından Seyfeddin Ebûbekir ve Alaeddin Küçük Dönemlerinde (741-742/1341) Büyük Emirler Arasındaki Mücadeleler", *Dini Araştırmalar*, IX, S. 27, s.247-273.
- BAUDEN, Frederic, "The Sons of al-Nâsir Muhammad and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?", *Mamluk Studies Review*, C. XIII, 1, 2009, s. 53-81.
- ÇETİN, Altan, *Memlûk Devleti 'nde Askerî Teşkilât*, İstanbul 2007.
- HABİB EL-HALEBÎ, *Tezkiretü'n-nebih fî Eyyâmü'l-mansûr ve'l-benih*, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, C. 2, Kahire 1982, s. 325.
- HABİB EL-HALEBÎ, *Tezkiretü'n-nebih fî Eyyâmü'l-mansûr ve'l-benih*, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, C. 3, Kahire 1986.
- HOLT, P. M. "An-Nâsir Muhammad b. Qalawun (684-741/1285-1341): his Ancestry, Kindred and Affinity", *Egypt and Syria in The Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras*, Ed. U. Vermeulen and D. De Smet, Leuven 1995, s. 313-324.
- İBN BATTÛTA, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, Çev.: A. Sait Aykut, C. 1, İstanbul 2004.
- İBN DOKMÂK, *el-Cevherü's-semîn fî Seyrû'l-hulefâ ve'l-Mülûk ve's-Selâtîn*, Tahkik: Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, yy., 1403/1982
- İBN HACER, *ed-Dürerü'l-kâmine fî Âyâni'l mie es-Sâmine*, Nşr.: H. Nedevî, C. 1-2, Beyrut 1414/1993.

⁸⁵ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 470; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 15.

- İBN KESİR, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, Çev.: Mehmet Keskin, C. 14, İstanbul 1995.
- İBN ŞIHNE, *Ravzü'l-menâzir fî İlmi'l-evâil ve 'l-evâhir*, Tahkik: Seyyid Muhammed Muhennâ, Beyrut 1417/1997.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *el-Menhelü's-sâfi ve 'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik Dr. Muhammed Muhammed Emin, C. 6, Kahire 1410/1990.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *el-Menhelü's-sâfi ve 'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik: Dr. Nebil Muhammed Abdülaziz, C.3, yy., 1985.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *el-Menhelü's-sâfi ve 'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdulfettâh Âşur, C.1, yy., 1984.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *el-Menhelü's-sâfi ve 'l-müstevfi bâde'l-Vâfi*, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdulfettâh Âşûr, C. 2, 1994.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *el-Menhelü's-sâfi ve 'l-Müstevfi bâde'l-vâfi*, Tahkik: Dr. Nebil Muhammed Abdülâziz, C.5, yy., 1988.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *en-Nücûmu'z-zâhire fî Mülûk-ı Mısr ve 'l-Kâhire*, Tahkik: Muhammed Hüseyin Şemseddin, C. 9, 10, Beyrut 1413/1992.
- İBNÜ'L-VERDÎ, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, Beyrut 1418/1996.
- KADI ŞUHBE, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, Tahkik: Adnan Derviş, C. 1, Dımaşk 1994.
- KALKAŞANDÎ, *Kitab-ı Subhü'l-âşâ*, C. 8, Kahire 1334/1915.
- KOPRAMAN, Kazım Yaşar, “Bahriyye”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1991, 512.
- KOPRAMAN, Kazım Yaşar, “Burciyye”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. VI, İstanbul 1992, 419-420.
- KORTANTAMER, Samira, *Agypten und Syrien zwischen 1317 und 1341 in der Chronik des Mufaddal b. Abi'l-Fada'il*, Freiburg 1973.
- MAKRİZÎ, *el-Mevâiz ve 'l-itibar bi Zikri'l-hutat ve 'l-âsâr*, Tahkik: Dr. Muhammed Zeynuhum-Mediha eş-Şarkâvî, C. 1, Kahire 1998.
- MAKRİZÎ, *es-Sülûk li-Marifet-i Düveli'l-mülûk*, Tahkik: Muhammed Abdülkadir Âta, C. 3, 4, Beyrut 1418/1997.
- MAZOR, Amir, “The “Mansuriyah Legacy”:The Mansuri Amirs, Their Mamluks, and Their Descendants during al-Nasir Muhammad's Third Reign and After”, *Mamluk Studies Review*, C. XVIII, 2, 2014-2015, s. 1-56.
- SAFEDÎ, *Âyânü'l-asr ve Âvânü'n-nasr*, Tahkik: Amr Muhammed Abdülhamid, C. 1,2 4, 5, Lübnan 2009.
- SAFEDÎ, *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, Tahkik: Ahmed el-Arnaut-Türkî Mustafa, C. 9, 10, 11, 16, 24, 26, 29, Lübnan 1420/2000.
- STEENBERGEN, Jo Van, “Mamluk Elite on the Eve of Nâsir Muhammad's Death (1341): A Look behind the Scenes of Mamluk Politics”, *Mamluk Studies Review*, C. IX, 2, 2005, s. 173-199.

STEENBERGEN, Jo Van, “The Amir Qawsûn, Statesman and Courtier? (720-741 AH/1320-1341)”, *Egypt and Syria in The Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras III*, Ed.: U. Vermeulen and J. Van Steenbergen, Leuven 2001, s. 449-466.

STEENBERGEN, Jo Van, *Order Out of Chaos Patronage, Conflict and Mamluk Socio-Political Culture, 1341-1382*, Brill Leiden 2006.

ŞÂKİR EL-KUTUBÎ, *Fevâtü'l-vefiyât*, Tahkik: Şeyh Ali Muhammed Muavvez-Şeyh Âdil Ahmed el-Mahmûd, C. 2, Beyrut 1421/2000.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, TTK., Ankara 1988.

YÂKÛT EL-HAMEVÎ, *Mûcemü'l-büldân*, C. 4, Beyrut 1397/1997.

YİNANÇ, Refet, *Dulkadir Beyliği*, TTK., Ankara 1989.

YÛSUFÎ, *Nüzhetü'n-nâzır fî Sîreti'l-Melikü'n-nâsır*, Tahkik: Dr. Ahmed Hutayt, Beyrût 1406/1986.

ZENGİN, Murat, “Sultan Hasan Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi: Genel Bir Değerlendirme”, *INIJOSS*, C. V, S. 1, 2016, s. 79-90.